

ग्रामीण सडकले कार्कीनेटामा पारेको प्रभाव एक समाजशास्त्रीय अध्ययन



त्रिभुवन विश्व विद्यालय मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र संकाय अन्तर्गत
समाजशास्त्र विषयको स्नातकोत्तर तह (एम.ए) दोस्रो वर्षको आंशिक आवश्यकता
परिपूर्तिका लागि मानवशास्त्र तथा समाजशास्त्र विभाग पृथ्वीनारायण बहुमुखी
क्याम्पस पोखरामा प्रस्तुत



शोधपत्र



शोधकर्ता

शेषकान्त शर्मा

क्याम्पस रोल नं.: १९९/०६३

मानवशास्त्र/समाजशास्त्र विभाग

त्रिभुवन विश्व विद्यालय

पृथ्वीनारायण क्याम्पस

पोखरा

२०६९

सिफारिस-पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालयबाट मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र संकायअन्तर्गत समाजशास्त्र विषयको स्नातकोत्तर उपाधि प्राप्तिको आंशिक आवश्यकता पूर्तिका लागि श्री शेषकान्त शर्माले “ग्रामीण सडकले कार्कीनेटामा पारेको प्रभाव एक समाजशास्त्रीय अध्ययन” विषयक शोध-पत्र मेरो निर्देशन र सुपरीवेक्षणमा तयार पार्नुभएको हो । लगनशीलताका साथ परिश्रमपूर्वक तयार पार्नुभएको यस शोध-पत्रबाट म पूर्ण सन्तुष्ट छु र यसको आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि विभागसमक्ष सिफारिस गर्दछु ।

.....
उप-प्राध्यापक नेत्रनारायण पौडेल
शोध-निर्देशक
समाजशास्त्र/मानवशास्त्र विभाग
पृथ्वीनारायण क्याम्पस
पोखरा

मिति:

सिफारिस-पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय पृथ्वीनारायण क्याम्पस समाजशास्त्र तथा मानवशास्त्र विभागका छात्र श्री शेषकान्त शर्माले समाजशास्त्र विषयको दोस्रो वर्षको आंशिक आवश्यकता परिपूर्तिका लागि प्रस्तुत गर्नुभएको यस “ग्रामीण सडकले कार्कीनेटामा पारेको प्रभाव एक समाजशास्त्रीय अध्ययन” शोधपत्रको नेपाली भाषा सम्पादन मवाट भएको अनुरोध गर्दछु।

.....

सहप्राध्यापक चूडामणि खनाल

भाषा सम्पादक

पृथ्वीनारायण क्याम्पस

पोखरा

मिति :

स्वीकृति-पत्र

तपसिलका हामी मूल्याङ्कनकर्ताहरूले त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र संकायअन्तर्गत समाजशास्त्र विषयको स्नातकोत्तर तहको उपाधि प्राप्तिको आंशिक आवश्यकता परिपूर्तिका लागि तयार गरी प्रस्तुत गर्नुभएको “ग्रामीण सडकले कार्कीनेटामा पारेको प्रभाव एक समाजशास्त्रीय अध्ययन” विषयको शोधपत्र उक्त उपाधि प्राप्तिका लागि उपयुक्त ठहर्‍याएकाले स्वीकृति प्रदान गरिएको छ ।

शोधपत्र मूल्याङ्कन समिति

विभागीय प्रमुख उप-प्राध्यापक शान्ति भूसाल

शोध निर्देशक उप-प्राध्यापक नेत्रनारायण पौडेल

बाह्य परीक्षक सह-प्राध्यापक डा. लेखनाथ भट्टराई

मिति :

कृतज्ञता

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र संकायअन्तर्गत स्नातकोत्तर तह द्वितीय वर्षको आठौं पत्रको प्रयोजनका लागि प्रस्तुत “ग्रामीण सडकले कार्कीनेटामा पारेको प्रभाव एक समाजशास्त्रीय अध्ययन” शीर्षकको शोधपत्र कार्कीनेटा गा.वि.स.मा आधारित भई तयार पारिएको हो ।

यस शोध प्रस्तावनालाई उचित ठहर्‍याई शोधकर्तालाई शोधपत्र तयार गर्न बौद्धिक एवम् विषयगत रूपमा महत्त्वपूर्ण सल्लाह, सुझाव, निर्देशन एवम् हौसला प्रदान गरी पथप्रदर्शन गर्नुहुने आदरणीय गुरु एवम् शोध निर्देशक उपप्राध्यापक श्री नेत्रनारायण पौडेलज्यूप्रति हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु । समय-समयमा आवश्यक सरसल्लाह एवम् सुझावहरू प्रदान गरी अनुसन्धान कार्यलाई निरन्तरता दिन प्रोत्साहन गर्नुहुने मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र संकाय समाजशास्त्र/मानवशास्त्र विभाग पृथ्वीनारायण क्याम्पस, पोखराका विभागीय प्रमुख श्रीमती शान्ति भुसाल, विभागका अन्य सदस्यहरू एवम् बाह्य परीक्षक सहप्राध्यापक डा. लेखनाथ भट्टराईज्यूप्रति आभार व्यक्त गर्दछु ।

यस शोधकार्यमा आवश्यक पर्ने सम्पूर्ण जानकारी उपलब्ध गराउन मद्दत पुर्‍याउँदै प्रश्नावलीले मागेअनुसार अन्तर्वार्तामा सहभागी हुने सहभागी मित्रहरू, मुख्य सूचनादाताका रूपमा रहनुभएका सूचनादाताहरू सबै धन्यवादका पात्र हुनुहुन्छ ।

आफ्नो व्यावहारिक कठिनाइका बाबजुद पनि मलाई यस कार्यमा हौसला प्रदान गर्नुहुने पूजनीय बुवा चन्द्रदत्त शर्मा, आमा नारायणकुमारी शर्मा, दाइ पदमपाणी शर्मा, दिदी गुमादेवी शर्मा, भिनाजु बोधराज गौतम, भान्जी अनुजा गौतममा कृतज्ञता प्रकट गर्दछु ।

अन्त्यमा यो शोधपत्र तयार गर्न सहयोग गर्नुहुने श्री स्वधर्म मा.वि. पाखापानी पर्वतका शिक्षक साथीहरू, भाइ प्रशान्त पौडेल, गणेश सुवेदी, प्रकाश सुवेदी तथा यस कार्यमा विशेष सहयोग गर्नुहुने स्वधर्म मा.वि. पाखापानीका प्र.अ. अमृत प्रसाद सुवेदी, कम्प्युटर टाइपिड तथा प्रिन्टिड गरी सहयोग गर्ने अमृत कम्प्युटर सर्भिस, न्यूरोड, पोखरा साथै प्रत्यक्ष तथा अप्रत्यक्ष रूपमा सहयोग, सल्लाह, सुझाव दिनुहुने सम्पूर्ण महानुभावहरूप्रति धन्यवाद दिन्छु ।

शोधकर्ता

शेषकान्त शर्मा

पृथ्वीनारायण क्याम्पस, पोखरा

विषय-सूची

अध्याय एक : परिचय	१-८
१.१. अध्ययनको पृष्ठभूमि	१
१.२. समस्याको कथन	४
१.३. अध्ययनको उद्देश्य	६
१.४. शब्दावलीको परिभाषा	७
१.५. अध्ययनको महत्व	७
१.६. अध्ययनको सीमा	८
अध्याय दुई: सम्बन्धित पूर्व साहित्यको पुनरावलोकन	९-१७
२.१. सडकको ऐतिहासिक पृष्ठभूमि र नामकरण	९
२.१.१ अध्ययनको सैद्धान्तिक ढाँचा	१०
२.१.२. सामाजिक परिवर्तन	११
२.१.३. ग्रामीण तथा स्थानीय सडकको वर्गीकरण	११
२.२. सम्बन्धित पूर्व साहित्य पुनरावलोकन	१२
अध्याय तीन: अनुसन्धान विधि	१८-२२
३.१. अध्ययन क्षेत्र	१८
३.२. अनुसन्धान क्षेत्र छनौटको औचित्य	१८
३.३. अनुसन्धान ढाँचा	१९
३.४. तथ्याङ्कको स्रोत एवं प्रकृति	१९
३.४.१. प्राथमिक स्रोत	२०
३.४.२. द्वितीय स्रोत	२०
३.५. नमूना छनौट	२०
३.६. तथ्याङ्क सङ्कलन विधि	२०
३.६.१. अन्तरवार्ता अनुसूची	२१
३.६.२. मुख्य सूचनादाता अन्तरवार्ता	२१
३.६.३. अवलोकन	२१

३.६.४. समूहकेन्द्रित छलफल	२१
३.७. तथ्याङ्कको विश्लेषण एवं प्रस्तुतीकरण	२१
अध्याय चार : अध्ययन क्षेत्रको परिचय	२३-३२
४.१. अध्ययन क्षेत्रको स्थिति/अध्ययन क्षेत्र	२३
४.२. गा.वि.स. र वडाहरूको स्थिति	२४
४.३. अध्ययन क्षेत्रमा सामाजिक विकासको स्थिति	२७
४.४. सडक आसपास क्षेत्रको पर्यावरणीय अवस्था	२८
४.५. सडकक्षेत्रको अर्थतन्त्र	२९
४.६. जनसाङ्ख्यिक प्रक्रिया	२९
४.७. अध्ययन क्षेत्रको जनसाङ्ख्यिक विशेषता	३०
अध्याय पाँच: उत्तरदाताको जनसाङ्ख्यिक विशेषता	३३-३९
५.१. उत्तरदाताको जनसाङ्ख्यिक विशेषता	३३
५.१.१. लिङ्ग, उमेरका आधारमा उत्तरदाताको जनसङ्ख्या विवरण	३३
५.१.२. जातीय संरचना	३५
५.१.३. अध्ययन क्षेत्रको शैक्षिक स्थिति	३७
५.१.४. पेशा र लिङ्गको आधारमा उत्तरदाताको विवरण	३८
अध्याय छः ग्रामीण सडकले ल्याएको पेशागत परिवर्तन, कृषिमा विविधीकरण तथा शिक्षामा भएको परिवर्तन	४०-६२
६.१. ग्रामीण सडकले ल्याएको पेशागत परिवर्तन	४०
६.१.१ जातिगत आधारमा रोजागरीको अवस्था	४१
६.२.२ जातीय आधारमा पेशागत विवरण	४२
६.१.३. अध्ययन क्षेत्रमा पेशा परिवर्तनको स्थिति	४४
६.१.४. जातिगत आधारमा परम्परागत पेशाको तरिकामा आएको परिवर्तनको विवरण	४७
६.२. सडकका कारणले कृषिको विविधीकरणमा आएको परिवर्तन	४८
६.२.१. कृषकहरूले सञ्चालन गरेका कृषि बालीहरूको विवरण	४९

६.२.२	जातीय आधारमा कृषि पेशा अवलम्बन गर्नेको विवरण	५२
६.२.३	खेती गर्ने तरिकामा भएको परिवर्तनको विवरण	५३
६.२.४	खेती गर्ने तरिकामा भएको परिवर्तनले उत्पादनमा वृद्धि भए/नभएको अवस्था	५४
६.३.५.	सडकले कृषिलाई सहयोग पुऱ्याएका क्षेत्रहरूको विवरण	५६
६.३.	ग्रामीण सडकले शिक्षामा पारेको परिवर्तन	५७
६.३.१.	सडकले शिक्षामा पारेको प्रभाव	५७
६.३.२.	अध्ययन क्षेत्रका विद्यालयको विवरण	५८
६.३.३.	स्थान र विद्यालयको किसिमका आधारमा पढ्ने विद्यार्थीहरूको विवरण	५९
६.३.४	विद्यालयको अवस्थामा आएको परिवर्तन	६०
६.३.४.१.	भवनको अवस्था	६०
६.३.४.२.	फर्निचरको अवस्था	६१
६.३.४.३.	शैक्षिक सामग्री	६१
अध्याय सात: सारांश, निष्कर्ष तथा सुझाव		६३-६७
७.१.	सारांश	६३
७.२.	निष्कर्ष	६६
७.३.	सुझावहरू	६७
सन्दर्भ-सूची		६८
अनुसूची १ : प्रश्नावली		७१
अनुसूची २ : मुख्य सूचनादाताको लागि अन्तर्वार्ता प्रश्नावली		८०
अनुसूची ३ : समूहकेन्द्रित छलफलका लागि प्रश्नहरू		८४
अनुसूची ४ : तस्वीरहरू		८९